

DAGENS FRÅGOR

Stockholm december 1950.

Strandlagen — Höstriksdagen avgjorde i en skum, nattlig timma »strandrövarlagen». propositionen från justitiedepartementet med förslag till lag om tillfälligt byggnadsförbud inom vissa strandområden.

Strandlagen innebär, att länsstyrelsen får meddela byggnadsförbud med ledning av en av länsarkitekt och överlantmätare gjord »snabbinventering» av inom 300 meter från stranden belägna områden som kan lämpa sig för friluftsliv. Enligt anvisningarna åligger det länsstyrelserna att ta till »hellre för mycket än för litet». Det för lagen utmärkande är att uppkommande skada inte skall ersättas.

En första fråga under förarbetena hade formulerats så: Behövs ett strandskydd? Svaret var jakande. Man är fullständigt ense om, att det på många håll kan behövas ett skydd mot exploatering av stränderna — alla partierna hade därför understrukit behovet av ett strandskydd.

Den andra frågan lydde: Behövs en strandlag? Just så hade frågan ställts i propositionen och besvarades där så här.

Justitieministern konstaterade, att strandskydd kan vinnas »exempelvis genom ett totalt byggnadsförbud» enligt 1947 års byggnadslag. Därmed åsyftades främst befogenheten för länsstyrelserna att i väntan på planarbetets avslutande utfärda interimistiska förbud mot nybyggnader, men också specialbestämmelser av olika slag, vilka dock spelar en mindre roll, eftersom de alltid »konsumeras» av det generella byggnadsförbudet, som löser alla de problem, som kan uppkomma.

Behovet av en strandlag fanns således inte? Jovisst, sade justitieministern! Han påpekade, att en skadelidande markägare har rätt till ersättning enligt byggnadslagen men att »det allmänna saknar medel anslagna för dylika ändamål». För skador medan det interimistiska förbudet gäller, betalas visserligen inte ersättning, men den generalplan, som småningom måste följa, har ersättningsregler i släptåg. Därför behövdes en lag av just den typ som föreslagits!

Vi har redan en »strandlag med ersättning» — 1947 års byggnadslag. Den nya lagen har därför fått vedernamnet strandrövarlagen. Det är en kort och uttömmande beskrivning! Lagen är bara till för att beröva strandägare byggnadsrätten, inte för att ordna strandskydd.

Den tredje frågan kan lämpligen vara: Vem förlorar på strandlagen? En grupp utesluter vi genast — de som äger bebyggda strandtomter. Deras tomter berörs inte av strandlagen, som bara gäller förbud mot nybyggnad. Priserna på strandvillor kommer att raka i höjden och ägarna kommer att göra goda vinster.

En annan grupp kan också uteslutas — de som kan »flytta» strandtomtvärdena uppåt land 300 meter eller vilket avståndet kan bli. Än så länge kan dessa strandägare inte räkna med att få sälja mer än en enda tomtrad intill stranden. Förbjuds alla att bygga vid stranden, kan

det kanske uppåt land säljas hela kvarter — alla får ju långt till vatt-
net i alla fall!

Men somliga ägare kan inte »flytta» strandtomtvärdena någonstans. Än mindre kan de öka antalet tomter efter ett förbud. Detta gäller alla dem som äger en enda obebyggd strandtomt. De fattiga fiskare, för vilka en »flyttning» 300 meter upp från stranden leder ner i sjön på andra sidan, »flyttar» inte heller några tomter. Skärgården är ofta så beskaffad! Och i varje fall är inte ägorna så stora, att man hur som helst kan sätta ut andra tomter, sedan stora områden ställts till stadsbornas förfogande.

Många kommer onekligen att förtjäna på strandlagen. Detta faktum återopas som skäl för att de som förlorar inte behöver få betalt. Detta är häpnadsväckande men bokstavligen sant!

Mot den storm som blåst upp bland skärgårdsbefolkningen över denna konfiskationslag, som allra främst drabbar just den befolkningsgruppen, har justitieministern satt upp ett väderskydd — han tillhåller befolkningen att besinna, att den är uppviglad av tomtjobbare! Många andra tjänar på strandlagen, tröstar han!

Efter att ha motiverat strandlagsprovisoriet med att samhället inte har råd att använda byggnadslagen — som faktiskt på sin tid motiverades med behovet av sådan planering av »områden som erbjuda möjlighet till friluftsliv», som inte medgavs enligt 1931 års stadsplanelagstiftning — har justitieministern nu kommit med ett förslag till. Han har nyligen uppdragit åt en kommitté att undersöka förutsättningarna för en blivande permanent strandlag med ersättningsbestämmelser.

Avsikten kan ju inte vara annan än att få en lag med sämre ersättningsregler än byggnadslagens. Denna har redan i det hänseendet ett stadgat dåligt rykte bland markägare! Tomtvärde ersättes t.ex. inte utöver utöver värdet — i kronor räknat — den 1/1 1948.

Med den försåtliga konstruktionen har justitieministern, av allt att döma, förmått diskussionen att spåra ur. Man kritiserade det »rättmätiga» i att stifta en konfiskationslag, som bara »kanske» följs av framtida ersättningsregler. För visso är detta ett diskussionsämne i en västerländsk stat! Men i allmänna ordalag gavs garantier för en framtida ersättning vilket gjorde vår nuvarande riksdagsmajoritet nöjd.

Den rätta frågeställningen var faktiskt: Anser riksdagen att 1947 års byggnadslag har för generösa ersättningsregler?

Den som besvarade den frågan jakande påyrkade en strandlag — med eller utan ersättningsregler eller löften om blivande ersättning. Den vägen hade socialisterna och folkpartiet samt en falang av bondeförbundet beträtt.

De som ansåg att skadeersättningarna enligt byggnadslagen inte var för generöst tilltagna — och som desutom tyckte, att byggnadslagen gärna kan användas för ett ändamål, för vilket den direkt avsetts — de yrkade avslag på strandlagsförslaget. En del bondeförbundare delade här högerns mening, att detta yrkande var det enda riktiga. I realiteten innebar avslagsyrkandet följande: Vi har redan en »strandlag» med så väl avvägda ersättningsregler, som vi kan hoppas på i ett samhälle, som tyvärr håller på att socialiseras!

Med socialisterna som ensamman dirigenter — folkpartiet övergav strax före voteringen sin socialistanstuckna »linje» — kommer nu en orätt att ske, som praktiskt taget drabbar endast stora grupper av småägare. Även om det fanns enstaka socialister med kvardröjande rättskänsla fick de böja sig för partipiskan och hjälpa fram en knapp majoritet.

Det kanske otäckaste av allt kommer vi att uppleva den dag, då den förebådade socialiseringslinjen blir fullföljd genom ett förslag till en permanent strandlag med ersättningsregler. Dessa regler är förhandsaviserade att bli åtminstone delvis konfiskatoriska. I den situationen finns det bara att välja mellan partiell eller total konfiskation. Jordsocialiseringen bedrivs sannerligen både målmedvetet och slugt.

Klarar herr Wärn krisen? När statsrådet Sköld tillkallade sin förre statssekreterare, numera direktören Tage Wärn, för att utreda möjligheterna av besparingar på statsbudgeten, motsåg man med spänning resultatet av de igångsatta undersökningarna. Vilka möjligheter till ökad sparsamhet kunde föreligga — och skulle utredningsmannen nödgas stanna vid sådant som ur politisk synpunkt var »ofarligt», eller skulle han komma att gå in också på mera brännande spörsmål? Många torde ha väntat sig det förre; och det var uppenbart att utredningsresultatet i så fall knappast kunde väntas få någon större statsfinansiell betydelse.

Under loppet av några månaders arbete har den Wärnska utredningen nu lagt fram tio särskilda promemorior till sin uppdragsgivare. Ett par av dessa avse spörsmål av mera allmän räckvidd, där de ifrågasatta besparingarna knappast kunna anges i bestämda summor. Sålunda har frågan om reservationsanslag och äldre reservationer kommit under behandling. Den sanering som här föreslås har under många år varit efterlängtd, och alla hoppas väl att den skall komma till stånd. Vissa svårigheter lär dock den pågående förstärkningen av försvarsberedskapen vålla. Vidare har utredningsmannen i anslutning till decentraliseringsutredningens promemorior förordat förenklingar inom statsförvaltningen; det har av uppenbara skäl varit honom omöjligt att här gå alltför mycket i detalj, men vissa uppslag äro intressanta, bl. a. det som gäller redogörareansvarets utformning och tillämpning. Svårligen kan man dock räkna med att här spara några större summor, om inte mycket radikala metoder tillämpas.

När det gäller förvaltningen i övrigt räknar herr Wärn med att man genom 5 % besparingar på personal-, rese- och expensanslag skall kunna vinna omkring 26 mill. kronor. Huruvida ett dylikt schematiskt tillvägagångssätt kan fullföljas i verkligheten må lämnas därhän. I varje fall håller man utredningsmannen räkning för att han inte stuckit under stol med att det måste leda till »en i och för sig beklaglig standardsänkning» i förvaltningsarbetet och kan genomföras endast om alla, inklusive kanslihusets folk, vinnlägga sig om att minska myndigheternas arbetsbörda, bl. a. genom att undvika onödiga remisser. Dessutom räknar utredningsmannen med att man genom att höja pensionsåldern med ett år skall kunna spara 20 mill. kronor under nästa

budgetår; i huvudsak blir det här dock fråga om endast en engångsbesparing. Några ytterligare förslag, bl. a. om inskränkning av svenska institutets verksamhet, kunna tillsammans minska statsbudgeten med kanske en eller ett par hundra procent.

Så långt följde herr Wörn i huvudsak samma riktlinjer som tidigare besparingsutredningar. Men sedan gick han vidare. En särskild promemoria gällde bostadspolitiken. Han föreslog här, att man beträffande alla bostadslån skulle gå över till kreditgarantisystem och sålunda avskaffa den del av lånen som har subventionskaraktär. Vidare borde tillägglånen avskaffas, vilket skulle innebära att man släppte kravet på att hålla fast vid 1939 års hyresnivå även i nybyggda fastigheter. Egnahemslånen skulle efter hand upphöra, bostadsförbättringslån och lantarbetarbostadslån sänkas samt familjebostadsbidrag och trekronorsbidrag utgå efter skärpta regler. Genom dessa åtgärder skulle man på driftsbudgeten spara omkring 100 mill. kronor redan 1951/52 och ytterligare betydande belopp under följande år samt minska de statliga investeringarna med inemot 290 mill. kronor. Som en biverkan räknar utredningsmannen med att bostadsstyrelsens arbetsbörda skulle minskas och eljest nödvändig personalförstärkning kunna utbytas mot personalminskning.

Ett par ytterligare promemorior berörde andra frågor under socialdepartementets huvudtitel. Kommunernas andel i folkpensionerna skulle något höjas, vilket beräknas bespara staten 29 mill. kronor. Moderskapsförsäkring och mödrahjälp skulle läggas om, så att man enligt olika alternativ skulle kunna spara respektive 4,6, 4,0, 1,8 eller 1,0 mill. kronor. På den halvöppna barnvården, de fria barnresorna och husmödrarnas semesterresor skulle man spara in sammanlagt 4,35 mill. kronor. Anslaget till arbetslöshetens bekämpande borde, när ingen egentlig arbetslöshet finnes att bekämpa, kunna sänkas med 8 à 9 mill. kronor. Därtill skulle vissa småanslag dras in eller skäras ned.

Att importsubventionerna försvinna — vilket väl skulle ha skett även denna utredning förutan — inbesparar 75 mill. kronor. Därutöver föreslås att upplysningsverksamheten i produktions- och exportfrågor upphör, varjämte idrotts- och friluftsanslagen få släppa till en halv miljon vardera. Kanske allra mest sensationell av de hittills avgivna promemoriorna är det förslag, enligt vilket 170 mill. kronor skulle avlastas från statsbudgeten genom avverkning av jordbrukssubventionerna. I stället skulle produktionskostnaden få slå igenom i priserna. Tillsammans med den föreslagna ändringen i bostadspolitiken betyder detta att man tar bort ytterligare några av de slöjor, varmed den hittillsvarande inflationen har lyckats skylla sin nakenhet.

Försöker man få en överblick av de hittills framlagda besparingsförslagen, visar det sig att de (frånsett subventionerna) sammanlagt gå upp till 290 mill. kronor på kapitalbudgeten och 190—195 mill. kronor på driftsbudgeten. Av den senare summan får förvaltningsorganisationen släppa till 46 mill., varav dock nära hälften ligger i engångsbesparingen genom höjd pensionsålder. Kommunerna få ta över 29 mill., och av återstoden kunna inemot 110 mill. — jämte hela besparingen på kapitalbudgeten — hänföras till sänkningen av den socialpolitiska

standarden. Ryktet vet dessutom berätta att herr Wärn icke avslutat sitt arbete med femte huvudtiteln, utan att han bl. a. överväger att föreslå en minskning av barnbidraget för första barnet. I skrivande stund föreligger dock intet förslag härom; kanske anser han frågan så allvarlig, att den kräver särskilt noggrant övervägande.

Det återstår nu att se vad regeringen företar sig. Under nära två årtionden har svensk socialdemokrati sökt hävda sitt anseende främst genom att peka på den socialpolitiska utvecklingen, och ännu för ett par år sedan framhölls det, att 1940-talets senare hälft skulle gå till historien som den största utvecklingsperioden i detta hänseende. Den regering, som vann 1950 års val på att den »klarade krisen», har nu av sin egen utredningsman fått veta att t. o. m. de här ifrågasatta, procentuellt sett ganska blygsamma besparingarna på statens budget äro möjliga endast om man gör inskränkningar i redan beslutade och genomförda sociala reformer. Man behöver inte använda ordet vanstyre för att alla skola få klart för sig vad detta innebär ifråga om den förda regeringspolitikens resultat. Om besparingar av detta slag äro nödvändiga — och det tycks åtminstone herr Skölds utredningsman anse — måste det betyda att den ekonomiska och socialpolitiska planläggningen varit högst otillfredsställande. Det räcker att erinra om att 1950 års riksdag på herr Skölds eget förslag beslöt en höjning av de kommunala ortsavdragen, som kostar staten ungefär lika mycket som de hittills föreliggande Wärnska förslagen skola spara in, om man bortser från import- och jordbrukssubventionernas avveckling. Är det ansvarsmedveten politik att på detta sätt inför kommunalvalen dela ut pengar med den ena handen, som man strax därefter måste ta tillbaka med den andra? Det brukar annars anses lämpligt att se till att man kan hålla givna löften innan man börjar lova mera. Oppositionspartierna ha föga anledning att lägga sig i vad som sker med anledning av besparingsutredningen. Regeringen ligger som den själv har bäddat.